

Reel sosyalizmin iki sorusu

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Salı, 04 Şubat 2020 20:23 -

Bunlar uzun zamandan beri kafamdaki iki soruydu.

Birincisi; reel sosyalizmde burjuvazi Lenin'in belirttiği gibi küçük üreticilikten yükselerek gelişmedi; tepeden, komünist partisinden çıktı. Devlet aşağıdan yukarıya gelişerek değil, yukardan aşağıya ele geçirildi. Önce devlet ele geçirildi, ardından kapitalizmle ilgili gerekli düzenlemeler yapıldı (özel mülkiyet, kredi ve borçlar yasası, miras hakkı gibi). Bunu birkaç kere örnekleriyle anlatmıştım ve Bulgaristan ile Romanya örneklerinde daha ayrıntılı olarak anlatmayı planlıyordum.

Burada soru şuydu: komünist partisinin, komsomolun, sendikaların ve yazarlar birliği gibi diğer örgütlerin yönetim kademesinin saf değiştirmesi açık olmakla birlikte, çok sayıda parti üyesi neden sosyalizmden kapitalizme geçişe karşı çıkmadı ve hatta genellikle destekledi?

Sosyalizm kapitalizmi üretici güçlerin geliştirilmesinde geride bırakacağı iddiasına karşın üçüncü sanayi devrimini –bilimsel-teknolojik devrim de deniliyor- gerçekleştirememiş ve 1980'li yıllardan başlayarak ağırlaşan ekonomik bir kriz içine girmişti. Reel sosyalizm en büyük iddiasını –yetişmek ve geçmek- gerçekleştirememiş ve açıkçası tükenmişti.

Doğru olmakla birlikte bu açıklama bana yine de yeterli gelmiyordu. Bir dönem kapitalizmle arasındaki mesafeyi hızlı bir şekilde kapatan ve değişik alanlarda önemli başarılar kazanan sosyalizmin bu kadar hızlı çözülmemesi gerekirdi.

Che Guevara Kısa Uzun Bir Hayat'ta açıkladığım gibi 1960'lı yıllarda reel sosyalist ülkelerde "bu şekilde devam edemeyiz" tartışması vardı ve sonuçta Che de dahil gelişme çizgisine itiraz edenler kaybetmiş ve eski çizginin fazla değişiklik yapılmadan sürdürülmesini savunanlar kazanmıştı. Buradan hareketle sorunların 1970'li yıllardan başlayarak ağırlaştığı da söylenebilirdi.

Reel sosyalizmin iki sorusu

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Salı, 04 Şubat 2020 20:23 -

Yine de bana başka bir şey, önemli bir yan daha var gibi geliyordu.

Giriş bölümünün 70 sayfa olduğu Almanca “sosyalist hayat tarzı” kitabında cevabı buldum. Hepsini henüz okumadım ama giriş bölümü cevap için yeterli oldu.

Yazar yeni bilgi vermekle birlikte beni esas ilgilendiren yeni inceleme yöntemiydi.

Reel sosyalizmi bugüne kadar politik yönden inceledik. Politik inceleme kurumlardan hareket eder; devlet kurumları, sendikalar, partiler gibi... Bunların aldıkları kararlar doğru veya yanlış olabilir ama buradan hareket ettik. Bu kararların tabandaki –diyelim fabrikalardaki ya da köylerdeki- sonuçlarıyla fazla ilgilenmedik. Kararların alındıkları gibi ya da önemli değişiklik göstermeden uygulandıklarını kabul ettik.

Yazar politik incelemenin yanı sıra etnolojik inceleme de öneriyor. Kararlar politik örgütlerde –diyelim komünist partisi- alınıyor ama karar tabanda kitlenin özellikleriyle birleşerek, onun prizmasından geçerek ya da değişerek hayata geçiyor. Bugüne kadar reel sosyalist ülkelerde politik kararlarla bu kararların uygulanmasını özdeş gördük ama böyle değildir. Buna “kararın yerelleşmesi” deniliyor. Bu konuda ünlü bir kitap da var ve sürekli referans veriliyor: Domesticating revolution (devrimin yerelleşmesi). Bir Bulgar köyünün kırk yıllık öyküsünü anlatıyor. Sosyalizm öncesi, kolektifleştirme ve sosyalizm sonrası. Burada yapılan etnolojik bir incelemedir; uzun bir dönemde politikanın belirli bir yerleşim birimindeki sonuçlarını görürsünüz.

Yazar reel sosyalizm için yapılan mutlakçı, totaliter (hayatın her alanını denetlemek anlamında) belirlemesinin doğru olmadığını, kitlenin de kararların uygulanmasına katıldığını ve bu kararları yönlendirip değiştirdiğini belirtiyor.

Şansa bakın ki bu konudaki ayrıntılı incelemeler özellikle Bulgaristan ile ilgili...

Mesela 15.000 kişinin çalıştığı, yan üniteleriyle birlikte sayının 20 bine yükseldiği Kremikovci çelik fabrikası... Hangi amaçla planlandı, nasıl yapıldı, bu büyük çelik fabrikasının çalışması konusunda komünist partisi hangi kararları aldı ve bu kararlar tabana inildikçe nasıl değişti?

Reel sosyalizmin iki sorusu

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Salı, 04 Şubat 2020 20:23 -

Bundan daha somut inceleme de olmaz herhalde...

Reel sosyalizmde demokratik yan zayıf olduğu için işçi ve köylü kitlesinin inisiyatifi de yokmuş! Doğru gibi görünüyor ama hiç de böyle değil. Merkez komitesinin kararları kitlanın özellikleri ve istekleriyle birleşip, onların prizmasından geçerek hayata geçiyor.

Sadece Bulgaristan'da değil diğer sosyalist ülkelerde de emek verimliliğinin yükseltilmesi için merkez komitelerinin aldığı sayısız karar pratiğe neden oldukça eksik olarak geçti?

Burada kaçınılmaz olarak sosyalist ülkelerdeki işçilere geliyoruz. Sosyalizmdeki işçiler kapitalizmdeki bazıları militan da olan işçiler gibi değil, epeyce farklı özellikleri bulunuyor. Teori bir şeydir, gerçeklik başka bir şeydir.

Kısa süre sonra internette de yayınlayacağım 1996 basımı **Rusya'da Komünistler Ne İstiyor?** kitabında Lenin'in savunduğu Taylorizmin iş örgütlenmesi olarak sosyalizme uymadığını belirtmişim. Taylorizm işyerinde sıkı disiplin gerektirir ve bu disiplin içindeki işçinin başka şey yapacak ya da düşünecek durumu da olmaz.

Okuduğum kitapta ise sosyalist ülkelerdeki fabrikalarda Taylorizmin hiçbir zaman hayata geçmediği, teoride savunulmakla birlikte pratikte yapılamadığı anlatılıyor.

Bütün sosyalist ülkelerdeki fabrikalarda iş disiplini gevşektir, tersi yönde alınan kararlara rağmen durum böyledir. Bu da kaçınılmaz olarak verimliliğe yansır, verimliliği önemli oranda düşürür.

Konunun içine düştüm vesselam...

İyi ki de felsefe okurken yan bölüm olarak etnolojiyi almışım, etnolojik araştırma nedir ve nasıl yapılır biliyorum (yan bölüm deyip geçmeyin, sekiz dersten geçmem gerekiyordu).

Reel sosyalizmin iki sorusu

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Salı, 04 Şubat 2020 20:23 -

Konuyla ilgili kitapların listesini çıkardım. İngilizce bazı kitaplar burada yok, İngiltere'deki yayınevlerinden ısmarlanmaları gerekiyor. Kitap çok ama sadece önemli olanları ısmarlamam gerekiyor.

Yine kitaba epeyce yatırım yapmam gerekecek ve bu kadar parayı nereden bulacağım; bakalım artık...

İkinci soru ise sosyalizm sonrası kapitalizmde ortaya çıkan milliyetçilikle ilgiliydi. Bütün eski sosyalist ülkelerde milliyetçilik etkin bir güçtür ve bunun reel sosyalizm döneminde temellerinin olması gerekir. "Tek parti vardı, milliyetçiler de bunun içindeydi ve komünist gibi görünüyordular" açıklaması yeterli değildir ve milliyetçiliğin sosyalizm sonrası toplumlardaki etkinliğini açıklamaz.

Bütün komünist partileri değişik oranlarda milliyetçiliğe başvuruyorlar çünkü sadece marksizm-leninizmle geniş bir kitleyi kucaklamanız mümkün olmuyor; başka şeyler gerek ve bunlardan önde geleni de milliyetçiliktir.

Bulgaristan somutuna bakarsak; Osmanlı İmparatorluğu'na karşı mücadele verenlerin yüceltilmesi, Dimitrov ve benzeri isimlerin sıkça hatırlanması, büyük Bulgar ulusu kavramı... Büyük Bulgar ulusu aynı zamanda "büyük Bulgaristan" demektir (aynı anlayış Romanya ve Yugoslavya içindeki Sırp'larda da vardı) ve bu da komşularla sürekli sorun yaşamayı, sınırların sürekli tartışmalı olmasını getirir.

Balkanlarda da Ortadoğu'daki gibi sınırlar sürekli tartışmalıdır.

Yukarıdaki anlayış sosyalizmle karışık milliyetçiliktir. İsterseniz yurtseverlik deyin ama buradan açık milliyetçiliğe geçiş zor değildir. Romanya'da yaşayan Macar azınlık ile ilgili sürekli sorun vardır, bu kesim sürekli baskı altında tutulur. Bulgaristan'da ise 1980'li yıllarda Türk kökenli Müslüman Bulgarlara yapılanları hatırlarsınız.

Marksizm-Leninizm geniş bir kitleyi örgütlemek için yetmiyor ve buna eklenen milliyetçilik bu

Reel sosyalizmin iki sorusu

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Salı, 04 Şubat 2020 20:23 -

konuda esaslı işlev görüyor. Partilerin çok sayıda sanat-kültür faaliyetleri de var ama milliyetçilik kitleyi kazanmakta etkili oluyor.

Eski sosyalist ülkelerde, sosyalizm sonrası kapitalizmde milliyetçi akımların güçlü olmasını yıllardır süren bu uygulamaya bağlamak gerekir.

Bunun "tek ülkede sosyalizm" ile ilgisi yoktur. SSCB çok sayıda ülkeyi kapsıyordu ve dünyanın altıda biriydi. Buna Romanya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Demokratik Almanya Cumhuriyeti ve Çin'i de ekleyin. Dünyanın üçte biridir.

Hangi tek ülkede sosyalizmden söz ediyorsunuz?

Bunu geçelim, bu görüşün savunucuları 20. yüzyıl sosyalizminden bir şey anlamamışlardır.

Sonuç olarak, sosyalizmin toplumsal tarihinin incelenmesi gerekir ve bu da esas olarak etnolojik bir inceleme olabilir. Karşımda bugün kütüphaneden aldığım "Sosyalizm ve sosyalizm sonrasında iş" adlı 400 sayfalık Almanca kitap duruyor.

Bazı kitapları da satın almam gerekiyor.

Yaza kadar hepsini okurum sanıyorum; gerekli bilgi toplandıktan sonra kitabın yazılması da üç ay kadar sürer. Bizim klasik kitaplardan biraz kalın olabilir çünkü konu genişledi ama olsun...